

poyalarining ko'payishi hisobiga urug' hosildorligi 2,2 sentner gektarga yetdi.

Yaratilgan agrofitotsenozning birinchi yilida yantoqning hosildorligi 10,9 sentnerni, izenniki esa 5,9 sentnerni tashkil qildi. Keyingi 4-5 vegetatsiya yillarida izenning hosildorligi ancha yuqori bo'lib, 20,5-25,6 sentnerni tashkil qildi.

Xulosa. Qilingan ish bo'yicha olingan xulosalar siyraklashgan, kam hosillik yantoqzorlar o'rnida serhosil ko'p yillik yem-hashak bo'lgan izen o'simligini ekish usuli bilan yaratilgan agrofitotsenozlarning har tomonlama iqtisodiy, amaliy, xo'jalik va ekologik ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi.

Biz tavsiya etgan inqirozlashgan (yaylovlarni) yantoqzorlarni tubdan yaxshilash texnologiyasi (usullari) amaliy jihatdan kam harajatli tez va oson bajariladigan ish hisoblanadi. Buning uchun inqirozlashgan yantoq maydonlari aniqlanadi va noyabr oylarida 25-28 sm chuqurlikda haydaladi. Dekabr oyi oxiri va yanvar

oylarida izen urug'i ekiladi. Ekilish usuli qo'l sochma yoki maxsus cho'l o'simliklari urug'ini ekish uchun mo'ljallangan seyalkalardan foydalaniladi. Urug' sifati va unuvchanligiga qarab 1 gektar maydonga 3-4 kg dan 7-9 kg gacha izen ekilishi tavsiya etiladi. Bu usul bilan yaratilgan agrofitotsenozlardan cho'l va yarimcho'l hududlarida pichanzor sifatida foydalanish maqsadga muvofiqdir. Sababi bunday cho'l hududlarida pichan beradigan yaylovlar deyarli yo'q. Shuning uchun bizning tavsiyamiz (texnologiyamiz) bilan yaratilgan izen va yantoqdan tashkil topgan ikki a'zoli bo'lgan agrofitotsenozlar cho'l hududidagi asosiy, yagona bo'lgan pichanzor hisoblanib, qishki qirovli-qorli kunlarda cho'l chorva mollarini yem-hashak bilan ta'minlashda qo'llanishi mumkin bo'lgan ishonchli manba hisoblanadi.

Shu usul bilan yaratilgan ikki va ko'p a'zoli agrofitotsenozlardan uzoq muddat (20-25 yil) to'yimli, serhosil yaylov va pichanzor sifatida samarali foydalanish mumkin.

ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining yer fondi (2020-yil, 1-yanvar holati) Toshkent, yer GEODEZ KADASTR davlat qo'mitasi, 2020.
2. Madumarov T.A. O'simliklar bioxilma-xilligini muhofaza qilish va ulardan oqilona foydalanish davr talabi // "O'simliklarning hayotiy strategiyalari va reproduksiya jarayoni" mavzusidagi respublika ilmiy konfransiyasi materiallari to'plami. – Guliston, 2016.
3. O'zbekiston Respublikasi biologik xilma-xilligini saqlash milliy strategiya va harakatlar rejas. - T., 1998.
4. Mavlanov X., Qodirova S. Yantoqning biologiyasi va xo'jalikdagi ahamiyati // Xorazm Ma'mun akademasi axborotnomasi. 2020-yil, 9-son.

UO'T: 633.18/631.17

TURLI SUV ME'YORLARIDA O'STIRILGAN SHOLI (*ORYZA SATIVA*) O'SIMLIGI POYASINI BALANLIGIGA VA QURUQ MASSASIGA TA'SIRI

Xojamkulova Yulduzoy Jaxonkulovna,

qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Sholichilik ilmiy-tadqiqot instituti O'simliklar fiziologiyasi va biokimyosi laboratoriyasi mudiri.

Annotatsiya. Maqolada turli suv qalinligida o'stirilgan sholi o'simligi poyasini balanligiga va quruq massasiga ta'siri mum pishish davrida "Ilgor" navida 20 sm li suv qalinligida quruq massa tuplanish darajasi yuqori natija ko'rsatganligi aniqlandi. "UzROS 7-13", 15 sm li suv qalinligi eng maqbul variant ekanligi kuzatildi. Quruq massa to'planishi bo'yicha olingan natijalarda 15 sm li suv qalinligi sholini eng maqbul variant ekanligi aniqlanganligi bayon etilgan.

Kalit so'zlar: nav, sholi, suv qalinligi, rivojlanish davrlari, poya.

Аннотация. В статье установлено влияние на высоту стебля и сухую массу растений риса, выращенных в разной толщине воды, что сорт "Илгор" имел высокую скорость накопления сухой массы при толщине воды 20 см в период воскового созревания. Было отмечено, что оптимальным вариантом является "УзРОС 7-13", толщина воды 15 см. По результатам накопления сухой массы установлено, что наиболее оптимальным вариантом является рис с толщиной воды 15 см.

Ключевые слова: сорт, рис, водная толща, сроки развития, стебель.

Abstract. In the article, the effect on the stem height and dry mass of rice plants grown in different water thicknesses was found that the "Ilgor" cultivar had a high dry mass accumulation rate at a water thickness of 20 cm during wax ripening. It was observed that "UzROS 7-13", 15 cm water thickness is the optimal option. In the results of dry mass accumulation, it is stated that rice with a water thickness of 15 cm is the most optimal option.

Key words: variety, rice, water thickness, development periods, stem.

Kirish. L.M. Kostalevala va N.V.Frantsevalarning ma'lumotlarida sholini o'simlik bo'yi miqdoriy belgilardan biri hosildorlikni ta'minlash va yotib qolishga chidamli bo'lgan past bo'yli navlar tanlanadi. Seleksioner olimlar nuqtai nazarida past bo'ylik muhim agronomik belgi bo'lib, u yotib qolishga chidamlilik bilan to'g'ri korrelyatsion bog'liqlikka ega va bunday navlarga

yuqori miqdordagi mineral o'g'itlarni o'zlashtirish qobiliyati yuqori bo'ladi [1].

T.Kuliyevning fikricha bunday salbiy oqibatlar davom etib, sho'rlanish suv taqchilligi doimiy muammo bo'lib qolishini ta'kidlab o'tgan. Ana shu og'ir sharoitlarga mos sholi navlarini tanlash, yetishtirish va mamlakatimizning sholi ta'minotini

barqarorlashtirish bugungi kunda dolzarb hisoblanadi [2].

Tadqiqot materiallari va uslublari. Dala tajribalarini o'tkazish uslublari" [3], «Методика полевого опыта» [4]. (Доспехов.Б.А. 1973) hamda "O'zbekistonda sholi yetishtirish suvdan tejab foydalanish (2019) uslubiy ko'rsatma" kabi uslubiy qo'llanmalar asosida olib borildi.

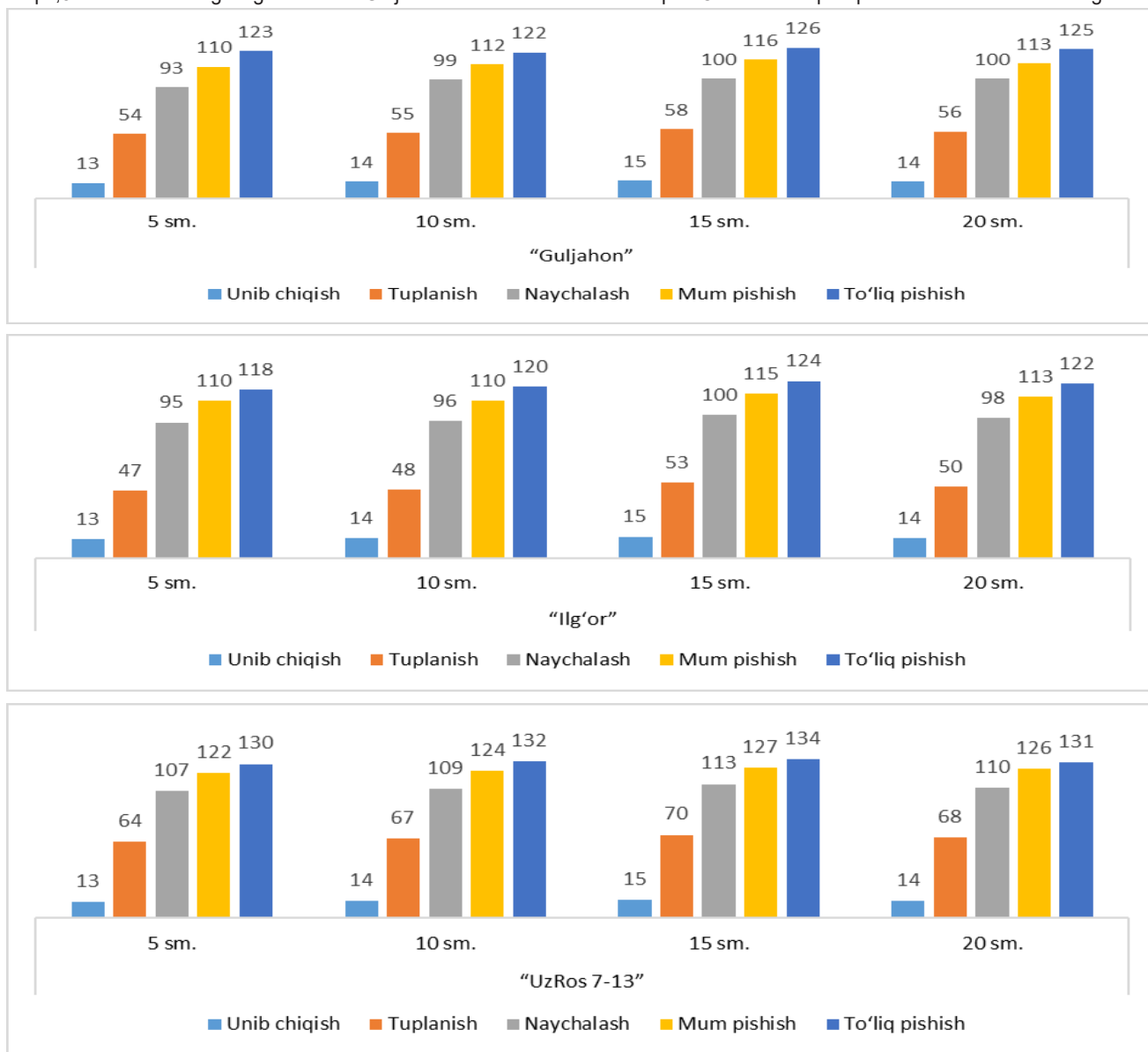
Natijalar. O'rganilgan variantlar bo'yicha baland bo'yli "UzROS 7-13" (15 sm -134 sm) va "Ilg'or" (5 sm -124 sm) navlarda qayd etildi. Ammo o'sish jarayoniga biologik, ekologik omillardan tashqari yuqorida ko'rsatib o'tilgan agrotekhnika omillar, tuproq unumdorligiga, mineral o'g'itlar miqdori va sholipoyalardagi suv qalinligiga to'g'ridan to'g'ri bog'liqdir. Bunday holat bizni tajribamizda ham kuzatildi.

"Guljahon" navida variantlar orasidagi farq mayсалash davrida 5 va 15 sm suv qalinligi orasida juda kam, 20 kun ichida 0,7 sm oraliqda o'zgarganligi kuzatildi.

To'liq pishish davrida ham mum pishish davridagi qonuniyat deyarli saqlanib qoldi, birinchi va to'rtinchi variantlar orasidagi farq 1,3 sm, birinchi va uchinchi variantlar (5-15 sm) orasidagi farq 2,3 sm orasida bo'lganligi kuzatildi. "Guljahon" navida o'suv

davrlari orasida jadal o'sish, asosan tuplanish va mum pishish davrlarida (kunlik o'sish 1,2-1,3 sm) kuzatildi. "Ilg'or" navining o'suv davrlarida bo'yini o'sish tezligi to'liq unib chiqish davridan o'n kun o'tgandan keyin o'lchandi va "Guljahon" navida kuzatilgan natija singari "Ilg'or" navining variantlar orasida farq nisbatan sezilarli bo'lmadi. Jadval ma'lumotlaridan ko'ramizki to'liq tuplash davriga kelib variantlar orasidagi farq 5,6 sm ga o'zgarib turganligi aniqlandi.

Naychalash davriga kelib sholini bo'yini o'sishida, variantlar orasidagi farq yaqqol ko'zga tashlandi. Birinchi va to'rtinchi variantlar orasidagi farq (5-20 sm) 4 sm birinchi va uchinchi variantlar (5-15 sm) orasidagi farq 6 sm tashkil qildi. ("Ilg'or") Mum pishish va to'liqpishish davrida sholini bo'yini o'sishi davom etdi. Kunlik o'sish tezligi bo'yicha tuplanish va naychalash davriga nisbatan pastligi aniqlandi. "UzROS 7/13" navlarini bo'yini o'sishiga suv qalinliklarining ta'siri, suvga chidamliligi kuzatildi. "Guljahon", "Ilg'or" navlarida naychalash davrida variantlar orasidagi farq (5-15 sm) 7,7-7,6 sm bo'lgan bo'lsa, "UzROS 7/13" navida birinchi va uchinchi variantlar orasidagi farq 4,9- 6,3 sm tashkil qildi. O'simliklarni quruq massasini oshib borishi to'g'ridan-

1-rasm. Sholi navlarida o'suv davrining davomiyligi.

to'g'ri hosildorlikka ta'sir qiladi. Ammo adabiyotlar tahlilida bu holatga turlicha izoh berilgan [6].

Organilgan navlarimizda tuplanish davrida quruq massa to'planish darajasi variantlar bo'yicha sezilarli farq qilmadi. Naychalash davrida "Guljahon" navida umumiy variantlar bo'yicha farq (0.08 g) va eng yuqori ko'rsatkich 15 sm li suv qalinligida 3,0 g, "Ilg'or" navida variantlar bo'yicha farq (1,1 g) eng yuqori ko'rsatkich 20 sm li suv qalinligida 3,9 g, "UzROS 7/13" navida variantlar bo'yicha farq 2,1 g eng yuqori ko'rsatkich 15 sm li suv qalinligida 6,6 g tashkil etganligi kuzatildi. Mum pishish davrida barcha navlarning variantlar bo'yicha naychalash davri singari sezilarli farq yo'qligi aniqlandi.

Xulosa. Tajribadagi variantlar bo'yicha eng yuqori ko'rsatkich

15 sm li suv qalinlikda "Guljahon" (7,3 g), "UzROS 7/13" (11,6 g) navlarda tashkil etib, faqatgina bitta "Ilg'or" navida 20 sm li suv qalinligida 7,7 g natija bilan yuqori ko'rsatkich ko'rsatganligi qayd etilgan.

To'liq pishish davrida "Guljahon" navida 15 sm li suv qalinligi varianti bo'yicha (8,2 g), "UzROS 7/13" navlarida 15 sm li suv qalinligida eng yuqori ko'rsatkich ko'rsatganligi aniqlandi. Mum pishish davri singari faqatgina "Ilg'or" navida 20 sm li suv qalinligida quruq massa tuplanish darajasi yuqori natija ko'rsatganligi aniqlandi. Barcha navlarda ("Ilg'or" navidan tashqari) 15 sm li suv qalinligi eng maqbul variant ekanligi kuzatildi. Quruq massa to'planishi bo'yicha olingan natijalarda 15 sm li suv qalinligi sholini eng maqbul variant ekanligi kuzatildi.

ADABIYOTLAR:

1. Костылева.Л.М. и Францева.Н.В. 2013. Анализ взаимосвязи между признаками, характеризующими технологические свойства зерна и крупы риса. Вестник аграрной науки Дона. 2 (13) 2013, с. 68-73.
2. Kuliyeв.T. "Vika (vicia villosa roth) biometrik ko'rsatkichlariga tuproq sho'rlanish darajasining ta'siri"/ O'zbekiston agrar fani xabarnomasi. № 1 (63) 2016. 64-70-b.
3. Sh.Nurmatov, Q.Mirzajonov (2007). "Dala tajribalarini o'tkazish uslublari". 8-51-b.
4. Доспехов.Б.А. «Методика полевого опыта» Москва «Колос» 1973. с. 227-248.

UO'T: 634.1:575.13:677.052.81:631.175

SAMARQAND VILOYATI SHAROITIDA OLMA YARIM PAKANA MM-106 PAYVANDTAGNING XUSUSIYATLARI

Baxodir Ochilov, G'afur Obro'yev, Furqat Hasanov,

Akademik M.Mirzaev nomidagi bog'dorchilik, uzumchilik va vinochilik ilmiy-tadqiqot instituti

Charxin ilmiy-tajriba stansiyasi,

Islom Mamirov, talaba,

Sevinchbonu Abduqahhorova, talaba,

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti.

Annotatsiya. Ushbu maqolada Akademik M.Mirzaev nomli bog'dorchilik, uzumchilik va vinochilik ilmiy-tadqiqot instituti Charxin ilmiy-tajriba stansiyasida 2023-yilda Samarqand viloyati sharoitida olma yarim pakana MM-106 payvandtagning xususiyatlari bo'yicha tadqiqotlar olib borildi. Fenologik kuzatuvlar va biometrik o'lchovlar har bir variantda 40 ta o'simlikda olib borildi. Ilmiy tajribalar 4 qaytariqda qayd qilindi. Samarqand viloyati sharoitida Golden Delishes olma navini yarim pakana MM106 payvandtagiga o'tkazilgan va palmetga usulida shakl berilgan daraxtlarni xar xil ekish sxemalari sinalganda, bir daraxtdan olinadigan o'rtacha hosil 3,0x1,5 ekilgan daraxtlarda, boshqa ya'ni 3,5x2,5 sxemadagi variantlarda ekilgandagiga nisbatan 30 foizga ko'p bo'lganligi qayd etilgan.

Kalit so'zlar: mevachilik, intensiv pakana olma bog'lari, biologik xususiyatlari, pakana, yarim pakana, MM106, Golden Delishes, payvandtag, kombinatsiyasiga, olma daraxtlarning shakli.

Annotation. This article presents the data of scientific research on the study of the properties of semi-dwarf rootstocks MM-106, in the conditions of the Samarkand region conducted in the Charkhin branch of the Research Institute of Horticulture, Viticulture and Winemaking named after M.Mirzaev. Phenological observations and biometric measurements were carried out in each variant on 40 plants, in fourfold repetition. With the formulation of palmetti, the crown of Golden Delishes apple trees cultivated on rootstocks MM-106 and with a planting scheme of 3.0 x 1.5, 30% more harvest was harvested than with a planting scheme of 3.5 x 2.5.

Ключевые слова: плодоводство, интенсивные низкорослые яблоневые сады, биологические особенности, низкорослые, полубаковые, MM106, Golden Delishes, прививка, комбинация, форма яблонь.

Аннотация. В этой статье приведены данные научных исследований, по изучению свойств полукарликовых подвоев MM-106, в условиях Самаркандского вилоята проведенные в Чархинском филиале научно-исследовательского института плодоводства, виноградарства и виноделия имени М.Мирзаева. Фенологические наблюдения и биометрические измерения проводились в каждом варианте на 40 растениях, в четырехкратной повторности. При формулировке пальметти крона яблони сорта Golden Delishes культивированных на подвоях MM-106 и при схеме посадки 3,0 x 1,5 было собрано на 30 % больше урожая чем при схеме посадки 3,5 x 2,5.

Keywords: fruit growing, intensive low-growing apple orchards, biological features, low-growing, semi-oak, MM106, Golden Delishes, grafting, combination, shape of apple trees.